

Дозвіллево-спортивна діяльність як один із чинників розвитку лідерських здібностей студентів

Юрчук С.М.

Черкаський національний університет

Анотація:

Розглядається дозвіллево-спортивна діяльність як один із факторів, що сприяє формуванню лідерства у студентів вузу, яке є невід'ємною частиною морально-вольових якостей особистості. Розглянуті і вивчені теоретичні положення які сприяють кращому формуванню лідерських здібностей у студентів. Формування лідерських якостей виступають як потужний засіб соціального становлення особи молодих людей, активного вдосконалення індивідуальних особливостей. Розвиток лідерських здібностей сприяє формуванню впевненого в собі і конкурентоздатного на ринку праці фахівця.

Юрчук С. Н. Заняття спортом на досуге, как один из факторов развития лидерских способностей у студентов. Рассматривается роль занятий спортом на досуге, что влияет на формирование лидерства у студентов вуза, как одной из составляющих нравственно-волевых качеств личности. Рассмотрены и изучены теоретические положения, которые позитивно влияют на формирование лидерских способностей у студентов. Формирование лидерских качеств выступает как мощное средство социального становления молодых людей, активного совершенствования индивидуальных особенностей. Развитие лидерских способностей оказывает содействие формированию уверенного в себе и конкурентоспособного на рынке труда специалиста.

Yurchuk S. N. Playing sports at leisure, as one of the development of leader capabilities of students. The role of exercises by sports at a leisure is considered. It influences making up of leadership at students of high school. It is an element of moral strong-willed qualities of the personality. Theoretical provisions are construed and investigated. They positively influence making up leadership qualities at students. Making up leadership qualities acts as the powerful remedy of social becoming of young people and the fissile perfecting of personalities. Developing leadership capabilities assists making up of the self-assured expert.

Ключові слова:

спорт, дозвілля, лідерство, студент.

спорт, досуг, лидерство, студент.

sports, leisure, leadership, student.

Вступ.

Українське суспільство на сучасному етапі розвитку переживає період глибоких соціально-економічних перетворень, які безсумнівно торкаються вищого навчального закладу освіти, ставлячи перед ним нові завдання. Одним з найважливіших завдань є виховання кожного студента як активної самостійної особистості, що володіє високою моральністю, здатної творчо мислити й діяти.

Поряд із вищим навчальним закладом освіти, якому належить провідна роль у всебічному розвитку особистості студента, значне місце займає дозвіллево-спортивна діяльність. У процесі дозвіллево-спортивної діяльності, формуються такі моральні якості як лідерство, відповідальність за свої вчинки й поведінку своїх товаришів, глибока зацікавленість у загальному успіху, сила волі, прагнення до досягнення високих результатів, дружба, завзятість, терпіння. Також у процесі дозвіллево-спортивної діяльності у студентів розвиваються такі фізичні якості як: швидкість, спритність, сила, витривалість, гнучкість. Для реалізації цих завдань викладачу необхідно прикласти чимало зусиль, спрямованих на розвиток у студентської молоді здатності до формування життєво важливих завдань, уміння співвідносити їх з моральними цінностями суспільства, приймати усвідомлені етичні рішення, проявляти морально-вольову готовність до подолання труднощів.

Однією з умов підвищення ефективності формування у студентської молоді морально-вольових якостей є взаємодія суб'єктів педагогічної діяльності, що входять до складу педагогічної системи «студент – викладач – студентський колектив». Специфічною особливістю цієї взаємодії є створення педагогом вузу, у процесі дозвіллево-спортивної діяльності такої атмосфери, яка б сприяла розвитку цілеспрямованості, ініціативи й почуття відповідальності перед товари-

шами, колективом. Всі ці компоненти є невід'ємною складовою лідерства. Їхня наявність визначає розвиток і інших морально-вольових властивостей особистості студентів, зміст морально-вольової спрямованості, морально-вольову зрілість.

Необхідні теоретичні передумови для сприятливого формування морально-вольових якостей, а саме, лідерства, створюють психологічні особливості віку студентів, на що вказують Н.І. Болдирев, Л.І. Божович, Т.В. Драгунова, А.Г. Ковальов, І.С. Кон, А.І. Кочетов, В.А. Крутецький, А.С. Макаренко, І.Ф. Свядковський, В.А. Сухомлинський та ін. Ними підкреслюється особлива сприйнятливості студентської молоді до процесу педагогічного керівництва морально-вольовим розвитком, тому що в цьому віці вже накопичений достатній досвід морального поведіння, пробуджується моральна потреба в самовихованні.

Дослідження ролі дозвіллево-спортивної діяльності, показує, що вона вдосконалює у студентів мету і мотиви самовиховання, виникнення нових потреб, збагачує почуття, розвиває емоційну сферу, вміння адекватно оцінювати вчинки свої і товаришів. Формування у студентів нових психічних якостей спричиняє подальше ускладнення, збагачення й підвищення ефективності самовиховання. При цьому, вольова активність студентства є необхідним компонентом, метою, результатом, головним двигуном всього навчально-виховного процесу. Виступаючи як умова і засіб процесу самовиховання, воля, у свою чергу, загартовується, направляючи потенційні резерви особистості спортсмена на вирішення завдань самовиховання, на подолання виникаючих перешкод. Тільки відповідний рівень розвитку волі дозволяє особистості студента виконувати роль необхідного імпульсу до початку процесу морального самовиховання і лідерських здібностей в тому числі. Практика морального самовиховання показує, що при однакових умовах і засобах виховання виявляється різний рівень морального розвитку особистості (Л.І.

Божович). Більше того, рівень морального виховання може бути далеко не однаковий навіть в середині однієї вікової групи, що займається.

Викладачі вузу приділяють велику увагу вихованню морально-вольових якостей у студентства, однак, в основному, зв'язують його лише з досягненням успіхів у обраному виді дозвілєво-спортивної діяльності, обмежуючи тим самим сферу їхнього прояву. Лише епізодично викладачі ставлять виховні завдання, спрямовані на організацію моральних взаємин студентів, на формування навичок співробітництва, спільного подолання труднощів і переживання радості при досягненні успіхів. Це сповільнює виховання морально-вольових якостей студентів у процесі навчально-виховної діяльності.

У дослідженнях з педагогіки й психології спорту проблема виховання морально-вольових якостей і лідерських здібностей у процесі дозвілєво-спортивної діяльності недостатньо розроблена, а в більшості досліджень їхній зміст розглядається не в повному обсязі. Вони вивчаються або як вольові, або тільки як моральні. Частково це пояснюється тим, що ще не повною мірою визначена змістовна характеристика морально-вольових якостей. Наприклад, така морально-вольова якість, як лідерство, розглядається в одному випадку як моральна риса особистості (К. М. Малиниченко), а в іншому - як вольова (Ю. П. Мальцев).

Зв'язок вольових якостей з моральними підкреслюється в дослідженні В.С. Туріна, що розглядає рівні морально-вольової активності підлітків. В.І. Селиванов надає особливого значення саморегулюючій функції волі, що сприяє здійсненню провідних ідей і моральних принципів. А. В. Веденов відзначає, що «будь-яке виховання волі і лідерства в тому числі само по собі, у відриві від морального виховання, завжди призводить до виховання егоїстичної волі, протиприродної для людини». Автор наголошує на формуванні вольових якостей через моральні відносини в колективі. У роботах Н.І. Решетень, О.А. Чернікової та ін. підкреслюється необхідність вивчення проблеми взаємин у колективі в процесі спортивної діяльності, як важливого питання.

Із сукупності проблем морального виховання студентської молоді, розглянутих у дослідженнях Ю.Ф. Буйліна, А.А. Дергач, А.А. Тер-Ованесяна, Н.Е. Шурковой та ін., можна виділити деякі аспекти виховання морально-вольових якостей і лідерських здібностей у процесі спортивної діяльності. Це, насамперед, формування у студентів етичних понять, становлення моральної свідомості й моральної зрілості у поведінці, вироблення стійких моральних переконань й ідеалів. У дослідженнях К.П. Жарова, А.Ц. Пуні, М. Я. Набатнікової та ін. показано, що процес морального виховання молоді тісно пов'язаний з їхнім фізичним розвитком.

Разом з тим робіт присвячених формуванню у студентів морально-вольових якостей і лідерства у спорті порівняно мало (С.А. Алексєєв, Н.М. Богатирьов, Ю.І. Зотов, В.Н. Казанцев, Ю.П. Мальцев, А.І. Міхєєв, В.П. Шевченко та ін.), а у процесі дозвілєво-спортивної діяльності вузу зовсім відсутні.

Аналіз досліджень по проблемі формування морально-вольових якостей і лідерства особистості студента вузу у процесі дозвілєво-спортивної діяльності показав, що відсутній науково-обґрунтований підхід до діагностики рівня морально-вольового розвитку студентів, не розглянутий характер залежності між ходом їхнього розвитку і системою виховання вузі, лише частково розкриті шляхи його стимулювання в процесі індивідуальних бесід зі студентами у ході їх практичної спортивної діяльності на заняттях; не виявлено чітких положень і експериментальних доказів того, що виховання морально-вольових якостей особистості студента у процесі дозвілєво-спортивної діяльності вимагає створення сукупності соціально-педагогічних умов, що забезпечують ефективність цього процесу.

Таким чином, можна констатувати наявність протиріч між вимогами педагогічної практики морально-вольового розвитку і лідерських здібностей особистості студента у процесі дозвілєво-спортивної діяльності й знаннями про педагогічні умови його забезпечення.

Висунуті протиріччя дозволили визначити проблему дослідження: при яких педагогічних умовах забезпечується ефективний розвиток морально-вольових і лідерських якостей особистості студентів у процесі дозвілєво-спортивної діяльності вузу.

Робота виконана за планом НДР Черкаського національного університету

Мета, завдання роботи, матеріал і методи.

Мета дослідження - теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови які б сприяли формуванню морально-вольових якостей, саме лідерських якостей студентів у процесі дозвілєво-спортивної діяльності.

Відповідно до мети дослідження визначено такі *завдання*:

1. Проаналізувати проблему у філософському і психолого-педагогічному аспектах.
2. З'ясувати й охарактеризувати визначальні чинники формування й розвитку морально-вольових якостей, а саме лідерських у студентів.
3. Проаналізувати й узагальнити педагогічний досвід з формування лідерства у студентів вищого навчального закладу.

Результати дослідження.

Теоретична основа дослідження полягає в концептуальних положеннях про особистість як суб'єкта діяльності й власного розвитку, про закономірності цього розвитку, про роль діяльності й спілкування в цьому процесі (Б.Г. Ананьєв, А.Г. Асмолов, В.В. Давидов, Б.Ф. Ломів, В.Н. Мясищев, К.К. Платонов, С.Л. Рубінштейн та ін.); ідеї системного підходу до виховання, розроблені Е.В. Корольовим, В.В. Краєвським, Л.Н. Новіковою, Ю.П. Сокольниковим та ін.; положення про необхідність обліку впливу соціуму на розвиток особистості (Л.П. Буєва, І. С. Кон, Б.Т. Ліхачов, А.В. Мудрик, В.А. Отрут та ін.)

Згідно загальноприйнятому трактуванню, лідерство можна розглядати, як поведінковий процес управління групою осіб з метою досягнення постав-

лених цілей [4]. Це визначення охоплює багато аспектів лідерства. У спорті і фізичній культурі ці аспекти включають процеси схвалення рішення, методи мотивації, забезпечення зворотного зв'язку, встановлення міжособистісних відносин. Відповідно лідер – це член групи, який володіє необхідними організаторськими здібностями, займає центральне положення в структурі міжособистісних відносин колективу, який сприяє організації і управлінню групою, для досягнення поставлених цілей [2].

На сьогодні на ринку праці цінуються не лише професійні якості молодого фахівця, але й певні, ділові якості, наявність задатків, що багато в чому визначає ефективність його роботи. Вже сформувався потужний шар молоді, яка прагне здобути якісну освіту, зайняти гідне місце в соціальній ієрархії. Як правило – це захоплені, впевнені в собі, досить прагматичні, розсудливі молоді люди. Багатьом з них вже в період навчання у вузі вдається вдало вписатися в реалії ринкової економіки. Володіючи рядом потенційних лідерських здібностей, такий випускник вузу закладає ґрунтовний фундамент для свого майбутнього кар'єрного успіху. Лідерам властива різноманітність особових особливостей. І хоча не існує одного певного набору характеристик, які забезпечують становлення лідера, проте, процвітаючи в цьому напрямку люди володіють такими якостями: інтелект, наполегливість, оптимізм, впевненість у своїх силах, воля, амбітність, гнучкість. Ці якості необхідні більшою чи меншою мірою залежно від переконань членів групи і певної ситуації. Ефективність лідерства залежить від поєднання або взаємодії ситуаційних чинників і лінії поведінки. Якщо індивідуальні особливості цієї людини, проявляються ним в спільній діяльності і спілкуванні з іншими членами групи та відповідають вимогам ситуації, що склалася, то в результаті він стає лідером [5].

В даний час виділяється цілий ряд чинників, які можуть впливати на формування і розвиток лідерських якостей і здібностей студентської молоді. Одним із таких чинників є дозвілєво-спортивна діяльність [1].

Заняття в спортивних секціях вузу істотно пов'язані із розвитком різних сторін інтелекту студентів. Опанування складно-координаційних фізичних вправ, що зв'язане з підвищенням концентрації уваги при виконанні рухів. Пред'являються високі вимоги до здатності швидко і адекватно орієнтуватися в ситуації, що змінюється. Необхідність вести пошуки причин вдалих невдалих рухів, осмислювати їх мету, структуру, при цьому результат вимагає активації когнітивних процесів.

Впевненість у своїх фізичних і психічних можливостях – найважливіша умова розкриття потенційних можливостей особистості студента. Впевненість у собі також важливе джерело мотивації у повсякденному житті. Людина, яка впевнена в собі, вважає, що вона здатна успішно досягти цілі або гідно виконати певну роботу. Це якість яку студентам необхідно цілеспрямовано культивувати [3].

Досягнення успіху в обраному виді спорту – це

найбільш ефективний засіб розвитку впевненості. У процесі занять необхідно створювати ситуації в яких студенти мають можливість успішно реалізовувати задумане. Досягнення поставлених цілей, навіть свідоме наближення до них – це головний чинник що дає людині задоволення своєю діяльністю. Відомо, що в процесі взаємодії функціональних систем організму людини із значимими для нього результатами діяльності відбувається найбільша точна адаптація біоритмів фізіологічних процесів до ритму роботи, зростає підвищення енергетичного потенціалу організму [4].

Дуже важливим моментом є наявність прагнення до досягнення мети, що у багатьох випадках призводить до відмінного виконання поставленого завдання. Студенти з високою потребою в досягненні своєї мети прагне у будь-якій ситуації, де їх оцінюють, проявити себе як найкраще. Вони проявляють велику наполегливість, докладають більше зусиль і частіше беруться за виконання важких завдань. У ході учбово-тренувального процесу студентів цей ефект досягається в наслідок усвідомлення прогресу в засвоєнні техніки спортивних вправ, у розвитку рухових вмінь і якостей психіки, перемоги на змаганнях. Слід зазначити, що вагомим моментом, який забезпечує впевненість у собі, є підтримка відмінної спортивної форми [6].

Заняття у спортивних секціях вузу пов'язані з необхідністю прояву вольових зусиль. Розвиток вольових рис пов'язаний з подоланням певних труднощів, а саме: втоми, опанування нових технічних елементів, збереження самовладання в непростих змагальних ситуаціях, необхідності дотримання режиму, працездатності в несприятливих умовах зовнішнього середовища. У своєму життєвому втіленні дозвілєво-спортивна діяльність – це і неухильне прагнення людини до розширення кордонів своїх можливостей, пов'язаних з подоланням зростаючих труднощів. Саме з різноманітними формами рухової активності пов'язана можливість випробувати себе, пізнати власну особистість, відчуті радість самоствердження, відчуті свою унікальність, цілісність і самобутність.

При цьому необхідно брати до уваги інші, тісно пов'язані з вольовими якостями, якості особистості: захопленість і прагнення до досягнення поставленої мети. Під час занять у спортивних секціях студент як би пізнає себе з нових, раніше невідомих йому сторін, затверджує себе в своїй свідомості. Самореалізація, самовдосконалення особистісних якостей засобами фізичної культури неможлива в принципі без певного рівня самоповаги. І те, як надалі складатиметься професійна діяльність, неабиякою мірою залежить від вихідних установок молоді людини, від того, чи здатний він виявити, використовувати або навіть створювати обставини для максимальної самореалізації.

Старанність і старанність на тренувальних заняттях, наполегливість, можливість швидко і якісно сприймати нові елементи техніки, дисциплінованість, уміння працювати з повною віддачею сил, мобілізувати колектив у складній змагальній ситуації – якості особливо розвинені у лідерів. З цих позицій,

лідер – це особа цілеспрямована, вольова, енергійна, рішуча, авторитетна в колективі.

Висновки.

Таким чином, формування лідерських якостей у студентів засобами фізичної культури і спорту в процесі дозвілєво-спортивної діяльності виступають як потужний засіб соціального становлення особи молодих людей, активного вдосконалення індивідуальних особливостей. Розвиток лідерських здібностей в процесі занять спортивними іграми студентів, на наш погляд, вносить певний внесок до формування впевненого в собі і такого, що володіє необхідними якостями молодого фахівця, конкурентноздатного на ринку праці.

Подальші дослідження передбачається провести в напрямку вивчення інших проблем дозвілєво-спортивної діяльності.

Література

1. Амельченко И. А. Спортивные игры как один из факторов развития лидерских способностей студентов: Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведения / И. А. Амельченко, Е.Г. Олейник, Е.В. Архипова // Сборник материалов V международной конференции, - Белгород-Харьков, 2009, - 200с.
2. Андронов, О.П. Физическая культура как средство влияния на формирование личности / О.П. Андронов. - М.: Мир, 1992. - 130 с.
3. Гогун, Е.Н. Психология физического воспитания и спорта: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Е.Н. Гогун, Б.И. Мартынов. - М.: Издательский центр «Академия», 2000. - С. 202 - 204.
4. Гостев, Г.Р. Физическая культура в субъектах Российской Федерации / Г.Р. Гостев. - М.: Мир, 1992. - 130 с.
5. Лотоненко А.В. Эффективность лидерства / А.В. Лотоненко, П.П. Струк //Теория и практика физической культуры и спорта, 2004. - С. 124 - 161.
6. Уэйнберг, Р.С. Основы психологии спорта и физической культуры / Р.С. Уэйнберг, Д. Гоулд. - Киев: Олимпийская литература, 2001. - С. 131 – 201.

Надійшла до редакції 24.10.2009р.
Юрчук Сергей Николаевич
yurchuksn@gmail.com